

OM NOGLE NYIDENTIFICEREDE BUSTER AF THORVALDSEN J. L. THRANE OG ROSA TADDEI

For en Del Aar siden kom en elskværdig Dame, Fru Sophie Wulff, op paa Thorvaldsens Museum og fremviste et lille gammelt, bleget Fotografi af en Marmorbuste i Hermeform, der forestillede en ung Mand. Hun fortalte, at denne Buste havde tilhørt hendes Fader, Landskabsmaler J. C. Schröder,¹ der engang i sin Ungdom havde købt den hos en Jernkræmmer og Marskandiser i Hamburg.² Denne havde forklaret, at han selv havde faaet den af en fattig ung Kunstner som Pant for et Pengelaan. En Bekendt af Landskabsmaler Schröder, Købmand, senere Konsul J. M. Rybsahm,³ der ligeledes var bosat i Hamburg, saa Busten og var straks overbevist om, at den var et Værk af Thorvaldsen, ja, maaske dennes Selvportræt. Paa Rybsahms indtrængende Forestillinger overlod Schröder ham Busten for den ringe Sum af 25 Rigsdaler. Til Gengæld erklærede Rybsahm, at han vilde skænke Busten til Museet i sin Fødeby Aalborg, naar han engang døde. For at have et Minde om Busten lod Landskabsmaler Schröder den fotografere, og det var dette Fotografi, hans Datter nu kom for at overlade Museet. Hvor Busten var henne, vidste Fru Wulff ikke. Rybsahm var død i 1919, men allerede, da hun sidst havde besøgt ham i hans Hjem i Blankenese kort før hans Død, havde Busten været borte. Nogen Bekræftelse paa, at Busten var kommet til Aalborg Museum havde hun ikke kunnet faa.

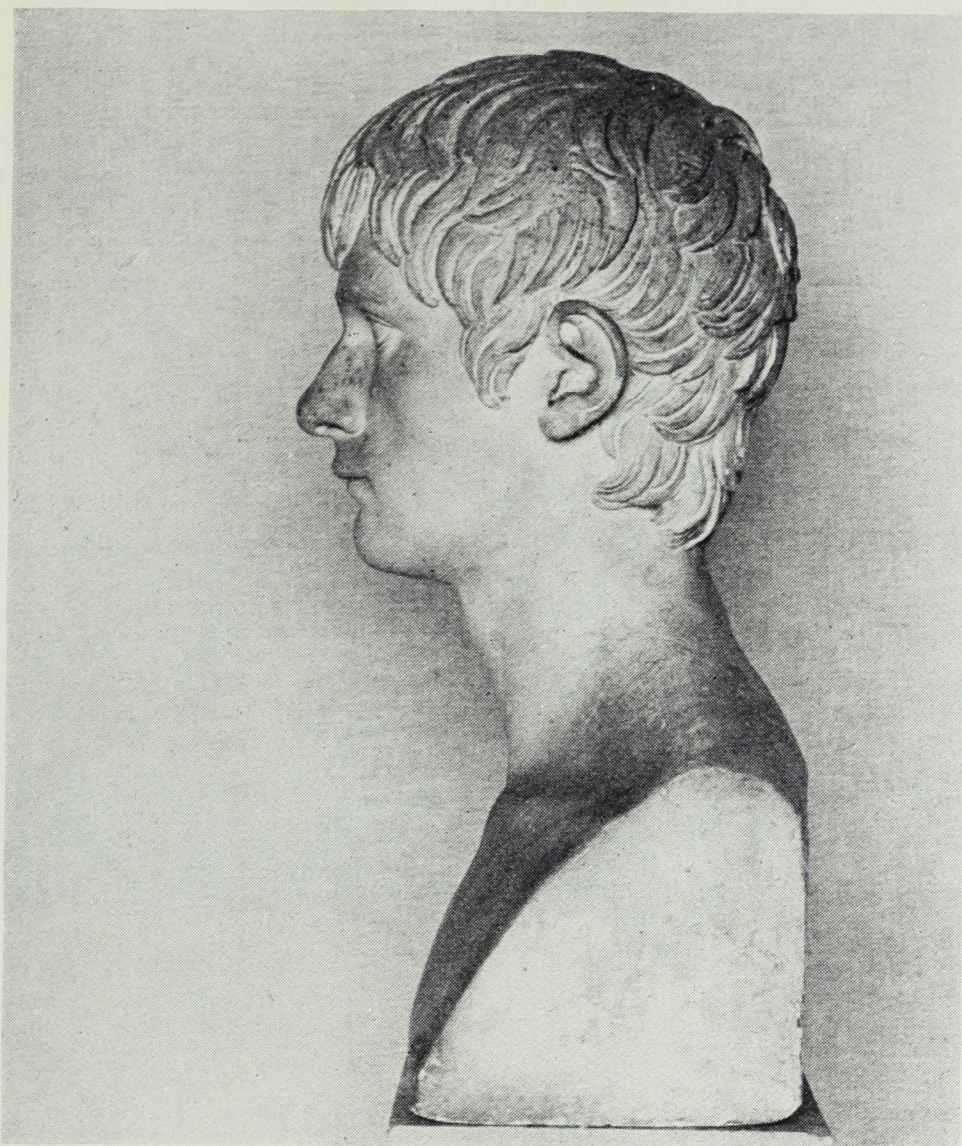
Paa Thorvaldsens Museum turde man ikke paa Grundlag af det afblegede Fotografi udtale sig om, hvorvidt Busten var et Værk af Thor-

Arkitekt Jacob Lauritz Thrane. Efter gammelt Fotografi af Miniatureportræt.

valdsen eller ej. Noget Selvportræt var det i hvert Fald ikke. Imidlertid viste det sig snart, at Thorvaldsens Museum i alt Fald ejede Originalmodellen til denne Buste. Den henstod i Magasinet i Kælderen blandt andre Buster af forskellige kendte og ukendte Kunstnere. Den var ikke optaget i Ludvig Müllers trykte Katalog, men alene opført i nogle haandskrevne Tilføjelser til Museets Eksemplar af dette under Rubriken: »Afstøbninger af nyere Skulpturer«. Den var her betegnet som p og tilligemed to andre q og r samlet under følgende Fællestitel: »3 ubekendte mandlige Portrætbuster«. Samtidig fik man ved Hjælp af et Fotografi Bekræftelse paa, at Marmorbusten virkelig fandtes i Aalborg Museum,⁴ hvor man intet som helst kendte til dens Proveniens, endsige til, hvem den forestillede, eller hvem der havde udført den. Der kunde nu ikke være nogen Tvivl om, at Rybsahm virkelig havde holdt Ord og havde skænket Busten til Museet. Naar denne Gave ikke har efterladt sig Spor i Museets Arkiv, mens andre Donationer fra hans Haand er behørigt noteret, skyldes det formodentlig, at Rybsahm selv har overgivet Busten til Museet i sin Levetid. Dermed stemmer ogsaa, at Fru Wulff ikke saa Busten ved sit sidste Besøg i hans Hjem.⁵

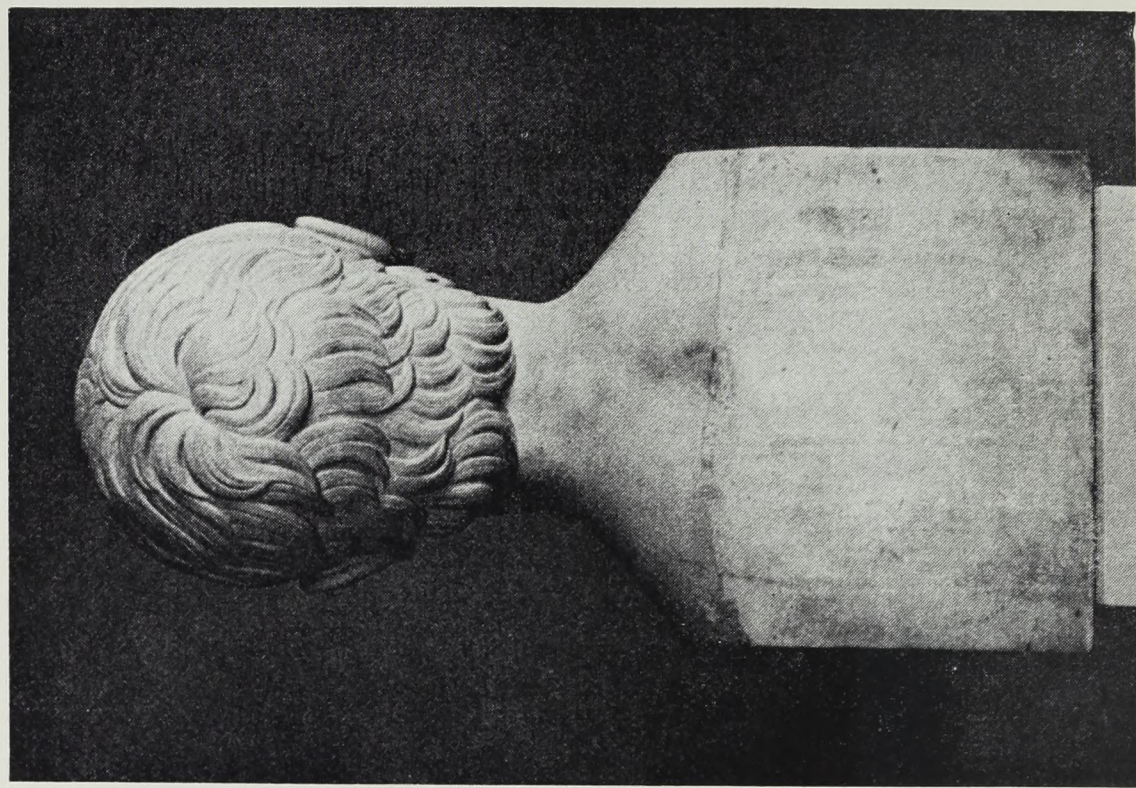
Men derfra og til at bestemme Busten som et Værk af Thorvaldsen var endnu et Stykke Vej. Man prøvede Tanken, og Direktør Sigurd Schultz var ikke utilbøjelig til at mene, at den maaske var et Ungdomsarbejde af Thorvaldsen. Man stillede foreløbig Sagen i Bero, da det under Krigen var lidt vanskeligt at komme til at gøre sammenlignende Studier i Museet. Efter Kapitulationen lod man imidlertid Busten opstille paa Prøve i Samlingen tilligemed Busten af Rosa Taddei, der skal behandles senere i denne Artikel, og det syntes nu indlysende, at Busten maatte være et Værk af Thorvaldsen fra hans yngre Aar i Rom. Stilen er antikiserende, Hovedet ikke ulig den antike Buste af den saakaldte Brutus minor, der i Afstøbning forefindes i Thorvaldsens Samling i Museet.⁶ Det er navnlig den stiliserede Behandling af Lokkerne i Haaret og de pupilløse Øjne, der betinger det klassicerende Præg. Marmoreksemplaret i Aalborg, som jeg nylig har haft Lejlighed til at se, følger nøje Originalmodellen. Kun er Hermens Form slankere, men denne har jo forøvrigt først faaet sin endelige Udformning under Marmorudførelsen.

Den Buste, der kommer Aalborghermen nærmest i Marmorbehandling, er Jacob Baden,⁷ ligeledes en Herme, udført i Rom i 1806-07. Jacob Badens Portræt, der er udført efter en Dødsmaske, har en endnu mere stiliseret Karakter — Lokkerne er behandlet næsten som Ornamente. Trods det tilstræbt antikiserende Præg virker Aalborgbustens Ansigt umaadelig individuelt. Den fysiognomiske Lighed har uden Tvivl været

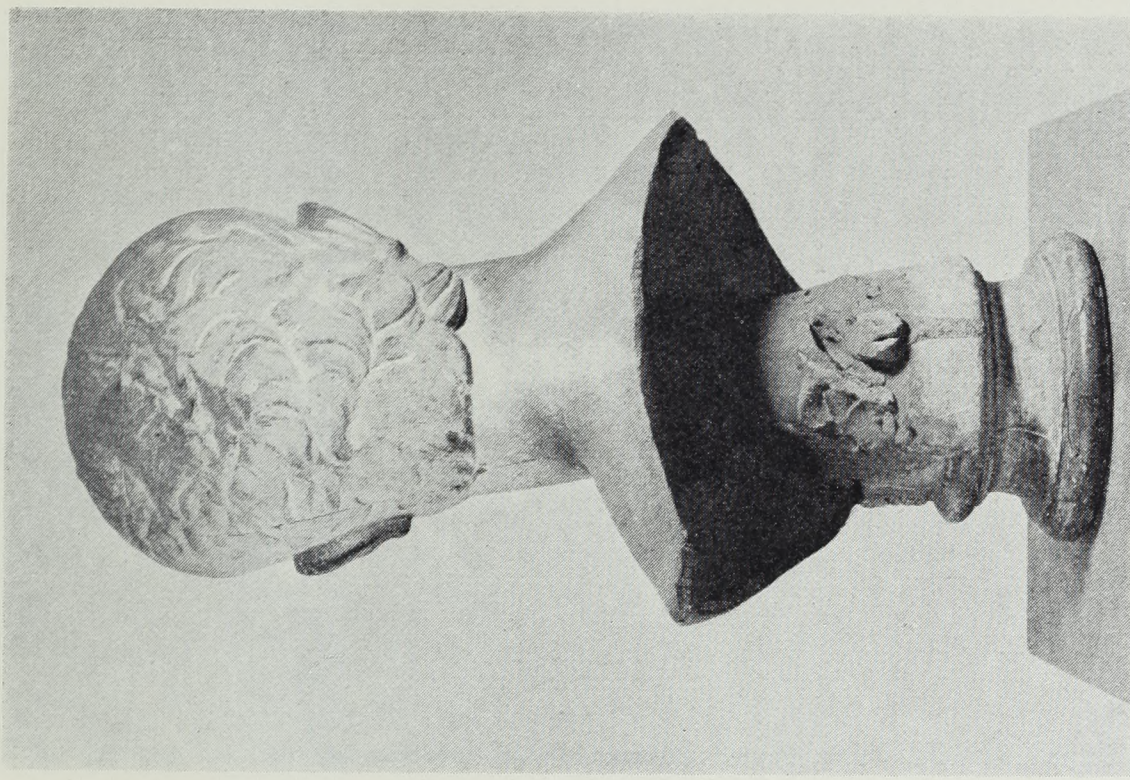

slaaende, og det har derfor ogsaa været muligt at identificere denne Buste. En skønne Dag faldt det mig ind, at jeg havde set dette Ansigt før, nemlig paa et gammelt Fotografi i Museet efter et Miniatureportræt af den danske Arkitekt J. L. Thrane, der opholdt sig i Rom ca. 1805-07, og af hvem Thorvaldsen virkelig modellerede en Buste inden for det samme Tidsrum.⁸ Et Blik paa Profiloptagelsen af Busten vil hurtigt overbevise enhver om, at den unge Mand med det meget karakteristiske Mundparti og den svære Næse maa være identisk med J. L. Thrane. Pudsigt nok har Philip Weilbach paa Grundlag af det selvsamme Fotografi i 1878 identificeret en anden Buste (Kat. no. 286) i Museet med Thranes, og denne Tydning er siden blevet accepteret i alle Kataloger og Publikationer.⁹ Men dels er Ligheden aldeles ikke overbevisende — det er vel egentlig kun Bakkenbarterne, der »ligner« — dels

Thorvaldsen : Jacob Lauritz Thrane. Modelleret ca. 1805-06. Originalmodel. Thorvaldsens Museum.

Thorvaldsen : Buste af Jacob Lauritz Thrane. Modelleret ca. 1805-06. Marmor. Aalborg Museum.

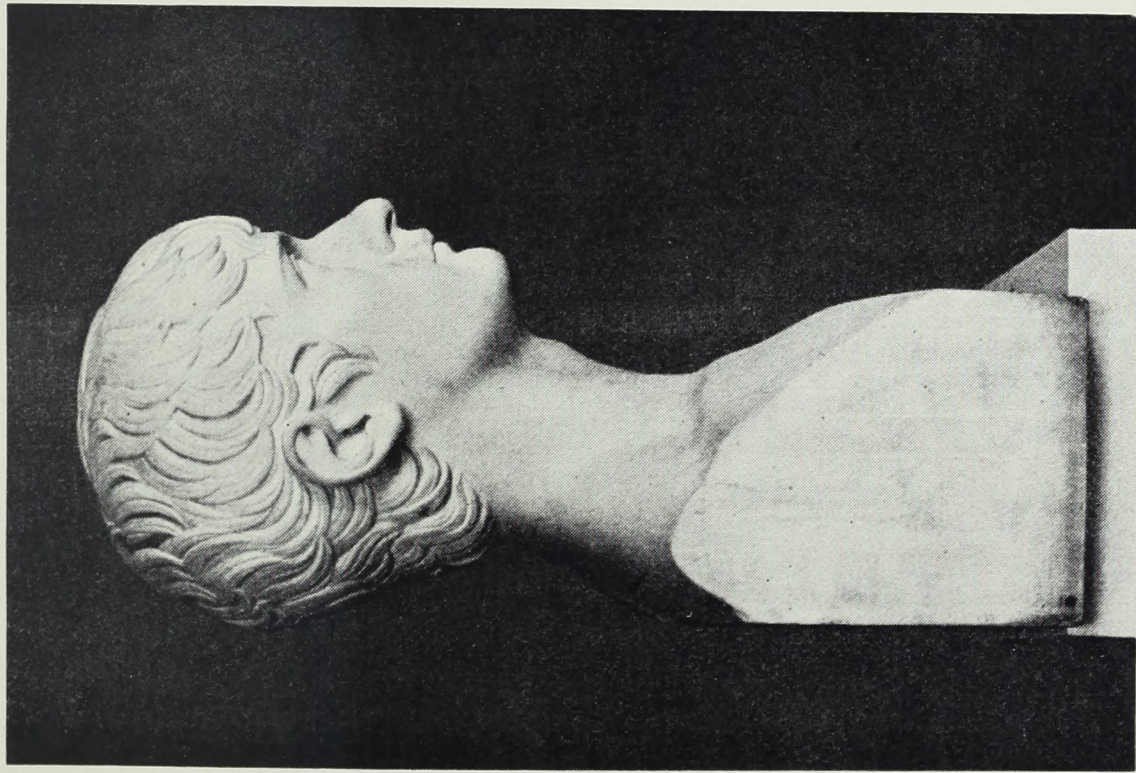

Romersk Portrætbuste. Saakaldt Brutus minor, Cæcars Drabsmand. Gipsafstøbning i Thorvaldsens Museum efter Originalen i det kapitolinske Museum, Rom.

kan denne Buste af stilmæssige Grunde næppe sættes saa tidligt som til omkring 1806.

Det er med Taknemmelighed, man indlemmer en ny original Marmorbuste i Thorvaldsens Værk. Museet rummer over tre Hundrede Buster af Thorvaldsen, men deraf kun et Faatal i Marmoreksempplarer, og flere af disse endda kun i middelmaadig Værkstedsudførelse. De originale Marmorbuster findes for Størstedelen spredt omkring i Verden. En Del har kunnet spores i Museer og andre offentlige Institutioner, men en ikke ringe Del gemmer sig rundt omkring i Privateje hos Efterkommere af Modellerne til Busterne. Af Marmorbuster fra Thorvaldsens første Tiaar i Rom findes nu en otte-ni Stykker i Thorvaldsens Museum, af hvilke de kendteste er Badens og Ægteparret Schubarts.¹⁰ Dertil kommer endnu to i dansk Besiddelse — A. P. Bernstorffs paa Brahetrolleborg og nu Thrane i Aalborg Museum. Alle disse Buster er indbyrdes ret forskellige i Marmorudførelsen. Der mangler endnu et Par Led, før man kan sige, at Thorvaldsens Portrætstil og Marmorteknik i hans tidligere Romeraar ligger helt klart i Dagen; en endelig Karakteristik maa derfor være forbeholdt en senere Fremstilling.

Om Modellen til Marmorbusten i Aalborg Arkitekt Jacob Lauritz Thrane er ikke meget bekendt, men det lidet er tilstrækkeligt til at give Indtryk af en ganske ejendommelig Skæbne.¹¹ Thrane var født d. 5. August 1785 som Søn af en velhavende Murermester i København Laurids Laurberg Thrane (død 1809) og dennes Hustru Johanne Kirstine Busch (død 1812). Han blev udlært som Murer og søgte derefter videre Uddannelse som Arkitekt paa Kunstakademiet, hvor han i Juni 1802 vandt den mindre¹² og i Januar 1804 den store Sølvmedaille.¹³ Takket være en Understøttelse fra Faderen kunde Thrane nu drage udenlands i Følge med sin Kollega Arkitekt Andreas Kalleberg. Af et Brev, Thrane efter sin Hjemkomst tilstillede Akademiet (dateret København d. 11. Sept. 1807), fremgaar det, at Rejsen gik »igienem Tydskland, Italien og noget af Grækenland«.¹⁴ I Rom opholdt han sig længere Tid og blev Ven med Thorvaldsen og Zoëga. Et Brev fra Thorvaldsen til Baron Schubart af 6. Juni 1807 i Fyens Stiftsmuseum i Odense,¹⁵ hvortil en Koncept haves i Thorvaldsens Museum,¹⁶ er den eneste Kilde til vor Viden om, at Thorvaldsen har modelleret Thrane's Portræt. Han skriver deri bl. a.: »Jeg beder Deres Eccellenze meget om forladelse fordi jeg ikke har sendt Deres Byster,¹⁷ aarsagen er at jeg først har fulendt her Trane's Byste i Marmor og nu vil sende den tilligemed Grev Ranzow¹⁸ og Professor Baedens Byster til Danmark, saa de kunde gaa med samme Skib som Deres Byster gaar med.« Men det er formodentlig ogsaa Thra-

Thorvaldsen : Buste af Jacob Lauritz Thrane. Modelleret ca. 1805-06. Marmor. Aalborg Museum.

nes Buste, der hentydes til i en Stump Konzept, formentlig fra 1807, med Maleren C. F. Høyers¹⁹ Haand til et Brev fra Thorvaldsen til en unævnt Ven bag paa en Tegning af Thorvaldsen forestillende Paolo og Francesca²⁰ i Museet. Den lyder som følger:

»Gode Ven! Jeg griber denne Leilighed for at lade Dem viede at Deres hos mig bestilte Portrait Byste har allerede længe været færdig i Marmor. Paa samme har jeg modtaget 20 Scd: og har altsaa tilgode 80 Scd: — De erindrer at ieg som Ven og Landsmand har tilstaaet Dem benævnte Byste for det halve som ieg ellers faar for et saadant, og følgelig haaber ieg De venskabeligst finder billig denne min Anmodning: At lade mig udbetale snarest muligt mit Tilgodehavende nævnte Sum 80 Scudi.

»Hils Deres kiære Familie — lev vel! Deres hengivne«

Ogsaa med Zoëga har Thrane plejet Omgang. I Oktober 1806 finder vi de to unge danske Arkitekter i ret celebret Selskab i Albano, som det fremgaar af et Brev fra Zoëga til Baron Schubart, Rom d. 16. Oktober 1806:²¹

»Le premier d'octobre nous sommes transférés à Albano, où nous avons la société de la famille Humbolt et de Md. Angelica Kaufmann, chez la quelle nous étions comme chez nous, et ç'a été avec grand regret que nous avons dû les laisser le 11 du mois. Les circonstances du tems et l'appareil militaire de ces environs là ne permettoient pas que je laissasse ma famille seule, car sans l'accompagnement d'un homme ils ne pouvaient sortir de la maison. Dans ma dernière absence Mrs. Kalleberg et Thrane, qui se trouvaient à Albano les avoient assistés. Ces messieurs partirent le jour avant nous, et Md. Angelique est aussi revenue à Rome une couple de jours plus tard que nous autres.«

Men det mest skæbnesvangre Bekendtskab, den godt tyveaarige Yngling gjorde i Rom, var dog med en ung smuk Mosaiklæggerske Giacinta Maria Francesca Giusti,²² som han giftede sig med, inden han engang i Slutningen af 1806 eller Beg. af 1807 forlod Rom for at vende hjem til Danmark.

Den 23. Februar 1807 var Thrane i alt Fald i København, for paa denne Dag har han dateret et Brev til Kunstakademiet, hvormed han ledsager nogle i Rom udførte Tegninger til et Mausoleum for en kongelig Familie:²³

Pro Memoria!

Vedfølgende Sujet til et Mausolée for en kongelig Familie bestaaende af Façade, Grundplan og Profil haver ieg f: A tegnet i Rom for at sende til Det høy kongelige Kunst Academies Competente Bedømmelse. — Disse Tegninger er ved Skibets Stranding ved Mandahl i Norge blevet noget beskadiget som jeg beder Deres Overbærelse med og forventer Academiets Bedømmelse over dette mit Arbeide mig tilkiendegivet.

Kiøbenhavn den 23 Februarij 1807.

Underdanigst
J. L. Thrane
Architecte.

Fra Kalleberg foreligger samtidig et omtrent enslydende Brev. Kun er hans vedlagte Arbejde et »Sujet til en Publique Consert-Sahl«.²⁴

De to unge Arkitekters Tegninger cirkulerede derefter blandt Akademiets Medlemmer og diskuteredes i Mødet d. 2. Marts 1807, af hvilket vi finder følgende Referat i Akademiets Dagbog:²⁵ »Paa Thranes og Kallebergs Breve svares dem, at Akademiet med Velbehag har seet deres Tegninger, dog at man havde ønsket af den sidste ogsaa Profil, hvorhos man beholder Tegningerne hos sig for at udstille dem udi 31 Marts, ifald Forfatterne intet have derimod.«

Den 11. September samme Aar skriver Thrane et nyt Brev til Akademiet,²⁶ denne Gang for at faa Academiets Vidnesbyrd for, at han har været dets Elev og har faaet begge Sølvmedaillerne:

Pro Memoria!

Underdanig anmoder ieg Det kongelige Mahler-, Billedhugger og Bygnings Academie om, at meddele mig Dets Recommandation for den Tiid ieg haver studeret ved Akademiet og erhvervet mig begge Academiets Sølv-Medailler.

Efter den Tiid haver ieg gjort en Reise igiennem Tydskland, Italien og noget af Grækenland for at udvide mine Kundskaber i Bygningskunsten, og for at vise, hvad ieg ved min udenlandske Reise havde profiteret i min Konst haver jeg indsendt til Akademiet noget af mit i Rom forfærdiget Arbeide, hvorover Academiets gunstige Bedømmelse er mig meddeelt.

Herved troer ieg at have gjort mig bequem til at gavne mit Fædreland i min lærte Muur Profession, og attraaer at blive Mester i dette

Fag. — For nu at give min Ansøgning til Det Høy Kongelige Danske Cancellie Troværdighed og Tillid, ansøger ieg Akademiet om Høystsammes formaaende Recommandation.

Kiøbenhavn den 11. September 1807

Underdanig

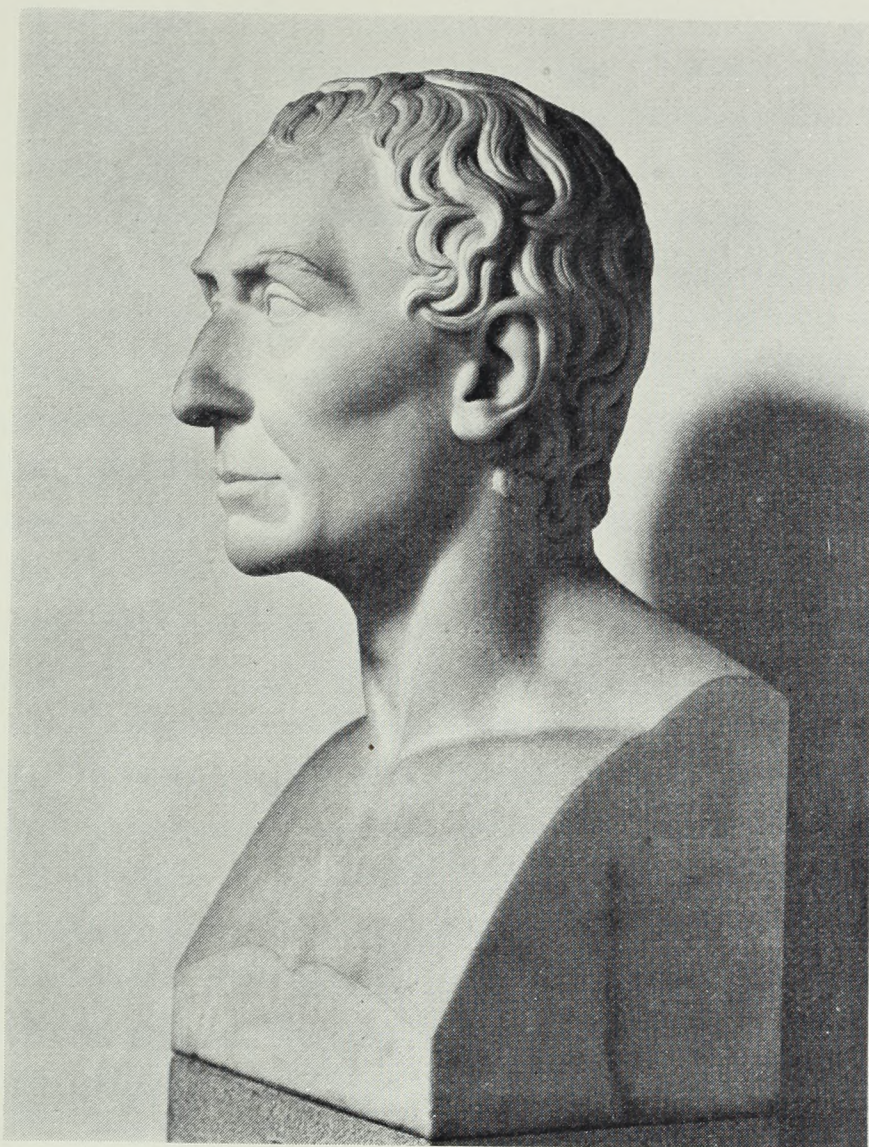
J. L. Thrane

Architect

Det forstaar sig, at den kun 22aarige Thrane, der ventede snart at blive Fader — den 19. November fødte Giacinta en Datter,²⁷ der i Daaben fik Navnet Louise Augusta — nu maatte ud i det praktiske Liv og klare sig selv. Den 15. Sept. 1807 fik han da ogsaa kongelig Bevilling til at indtræde som Mester i Murerlauget i København.²⁸

Nogen betydelig Karrière som Arkitekt kom Thrane ikke til at gøre. Man kunde nok have ventet, at han med sine fine Udenlandsrejse; paa hvilken han endog — som en af de første danske Arkitekter i det 19. Aarhundrede — havde sat Foden paa Grækenlands Jord, vilde have gjort sig stærkere gældende. Thrane har formodentlig givet Tegning til det smukke og i Dekorationen ganske særprægede Hus paa Hjørnet af Lavendelstræde og Hestemøllestræde,²⁹ som Faderen har opført senest 1809, i hvilket Aar han døde. Den Omstændighed, at han gjorde et Projekt til Universitetet, tyder paa, at han havde visse Ambitioner.³⁰ Imidlertid synes han blot at have fortsat den gamle Thranes Murermester-virksomhed i nogle Aar og var samtidig Premierløjtnant i det borgerlige Artilleri, som han forlod i 1819 med Kaptajnsrang.³¹ I 1815 købte han sig en større Landejendom Appelsbjerggaard med tilhørende Hyllested Kirke i Hyllested Sogn ved Slagelse.³² Dette Eksperiment kostede ham imidlertid hans Formue; tre Aar efter gik han Fallit,³³ og han besluttede derfor at udvandre og ansøgte Regeringen om Støtte til en Rejse til Nordamerika. Æsket om sin Mening svarede Akademiet meget køligt, at Supplicanten ikke havde holdt sig til Akademiet siden den Tid, han kom hjem og forelagde det Prøver paa sit Arbejde. Det vidste kun, at han efter den Tid havde arbejdet som Murermester. Hans øvrige Løbebane var det aldeles ubekendt.³⁴ Thrane kom alligevel af Sted, dels ved privat Hjælp, dels ved, at Regeringen i 1819 skal have sendt ham til Vestindien for at lede et Byggeforetagende der.³⁵ Men efter Ankomsten til Christiansted paa St. Croix døde han der den 31. December 1819.³⁶

Hvordan harmonerer nu det Billede, man kan danne sig af Jacob Lauritz Thrane paa Grundlag af de spredte Oplysninger i Arkiverne med Thorvaldsens Portræt af ham?

Busten viser os en ganske ung Mand. Hans mægtige Pande er næsten helt dækket af en tyk Haarfrynse, Pandebenets Afslutning markeres skarpt af de svære Bryn, der lader Øjnene ligge dybt i Skygge. Trods de pupilløse Øjeaabninger har man Indtryk af et mørkt Blik — maaske ogsaa af et mørkt Sind. Den kødfulde Næse og de tykke bløde Læber lader ane en stærk Sensualisme. Underansigtet er svagt og siger maaske noget om Karakteren. Om Munden hviler et Drag af Utilfredshed. Thorvaldsen har nu monumentaliseret disse Træk. Ser man paa Busten, forestiller man sig, at der i Modellen maa have været Stof til en Nero, maaske endog en Caligula. Men Thrane skulde ikke være Cæsar. Han var bare en Murermestersøn fra København. Miniatureportrættet, der muligvis er udført før Rejsen, for at Forældrene kunde have et Billede af ham, mens han var borte, er mildere, mere godmodigt, men det tungsindige Blik og den sære, surmulende Mund er dog den samme.

Det passer alt sammen svært godt med det, hans Livshistorie lader formode om Personen. Drengen er talentfuld, men forkælet hjemmefra og vant til at faa sin Vilje som eneste Søn. Fuld af Appetit paa Livet og økonomisk veludrustet drager den tyveaarige Yngling ud i Verden, faar Færten af den store Kunst i Grækenland og Italien, dumper ned i en glansfuld Kreds af Kunstnere, Lærde og adelige, hvor han maaske for at hævde sig optræder som Flottenheimer og bestiller sig portrætteret (dog til halv Pris) hos Thorvaldsen paa lige Fod med Grever, Baroner og internationale Berømtheder. Han er ung og lovende, maaske endog charmerende, vil have alt, hvad han ser, ogsaa en smuk lille Italienerinde. Man tænke sig den Sensation, det har vakt i det borgerlige københavnske Miljø, at Murermester Thrane's Søn vendte hjem med en italiensk Brud. Men saa begynder Hverdagen. Der kommer smaa, og de skal forsørges. Den toogtyveaarige Familiefader har stadig kunstneriske Ambitioner. Projektet til Universitetet er vel et Forsøg paa et Gennembrud. Men det glipper. Faderens og Moderens Død har nok betydet en pæn Arv, men Formuen forsvinder i Eksperimenter. Det gaar ikke med at være Godsejer. Saa smider han det hele fra sig, rejser fra Kone og Børn for at prøve Lykken i det fremmede. En sidste bitter Pille maa han sluge: Akademiet kender ikke mere Arkitekt Thrane, der engang var saa lovende. En lille Trøst har det været, at han fik Kaptajnstitel. Det kaster dog lidt Glans over Familien, indtil han ved sit Arbejde i Vestindien kan faa genoprettet dens Ære. Men Sygdom og Død indhenter ham. Det har været tungt at ligge og dø derude, fjernt fra Hjemmet, for ham, hvem Evner og Formue syntes at have destineret en bedre Lod.

Thrane's Skæbne er blevet kommenteret herhjemme. Man har talt om denne Mand, der blev slaaet ud af sin Bane, dels ved Uheld, men dels ogsaa — synes det — paa Grund af visse Brist i Karakteren. Weilbach har en Meddelelse om, at Thorvaldsen, da han paa Vejen til København i Oktober 1819 opholdt sig i Besøg paa Holsteinborg, ytrede Ønske om at se sin Ungdomsvens »Sønner«, og at disse derfor blev hentet op til ham. Vi kender kun een Søn af Thrane, den senere Tømrer Lauritz Laurberg Thrane,³⁷ men der kan jo godt have været en til, der er død tidligt, i alle Tilfælde var der to Døtre, foruden den tidligere nævnte Louise Augusta en ved Navn Camilla, der senere nævnes i et Brev fra Maleren A. L. Koop til Thorvaldsen.³⁸

Fru Thrane's Længsel efter Italien har den unge Ingemann, der nok selv har været lidt betaget af denne Sydens Blomst, tolket i et Digt »Giasindas Sang i Norden«.³⁹ Blandt andet lader han hende mindes sin Ungdoms Arbejde med Mosaiklægning:

Hist staae Guder i marmorne Sale;
Her grønne Ruinerne staae.
Under Skur lærte Barnet med Farvesten male
Blomster og Helgener smaa.
Hvergang Gudsmoder jeg maled saa glad,
Himmelskjon Engel ved Siden mig sad.

Længe holdt hun ikke ud heroppe efter Mandens Død. Sønnen har hun aabenbart maattet lade blive tilbage, men Døtrene tog hun med sig til Italien, hvortil hun formodentlig er kommet engang i 1820. I Danmark havde hun truffet den unge Maler Koop, der i 1821 fulgte efter hende til Rom og i 1825 giftede sig med hende.⁴⁰ Koop var ingen stor Kunstner. Efterhaanden indskrænkede han sin Virksomhed til næsten udelukkende at male Kopier efter andre Kunstneres Værker. Hans fortvivlede Kamp for at skaffe Udkommet for sig og sin stadigt voksende Familie afspejles i talrige Bønskrifter til Thorvaldsen, Prins Christian Frederik og Fonden ad usus publicos.⁴¹ Alle Italiensrejsende taler om den arme Koop. Sprogmanden N. C. L. Abrahams (1798-1870), der omgikkes Familien under sit Ophold i Rom 1826-28, og som iøvrigt bringer den interessante Oplysning, at Giasinta »jeg ved ikke hvorfor eller hvorledes havde et Slags Pension af den pavelige Regjering«, fortæller dog, at Koops oprindelige lystige Lune altid kom igen, naar han var sammen med Landsmænd i et muntert Lag. »Han var et ret elskværdigt Menneske, der kom godt ud af det med os alle sammen.«⁴²

Det store Spørgsmaal er, hvordan Thranes Buste er havnet hos Marskandiseren i Hamburg. Man kan daarligt tænke sig, at det er Thranes Søn, der har afhændet den, og han var forøvrigt heller ikke Kunstner, hvad Sælgeren jo skal have været i Følge Marskandiserens Ord. Landskabsmaler Schröder har berettet, at Busten havde en Krans om Panden, da han købte den⁴³ — maaske en Mindekrans, bundet ham af hans Enke. Det kan meget vel tænkes, at Giacinta har taget Busten med sig til Italien, mens Sønnen har beholdt Miniatureportrættet af Faderen,⁴⁴ og at det er et af hendes Børn eller Børnebørn, der har skilt sig af med Busten. Man kan vel ikke vente, at de skulde have nogen særlig Pietetsfølelse over for Moderens eller Bedstemoderens første Mand. Hun havde jo flere Børn med Koop. Den ældste Søn Frederico Koop levede endnu i 1857 i Rom og ernærede sig som Marmorsliber.⁴⁵ Det har desværre ikke været muligt at følge, hverken Thranes Døtre eller de øvrige Koopske Børn. Der er dog Grund til at tro, at det er Thranes ældste Datter Louise Augusta, der har skrevet tre Breve til Christian Winther i Aarene

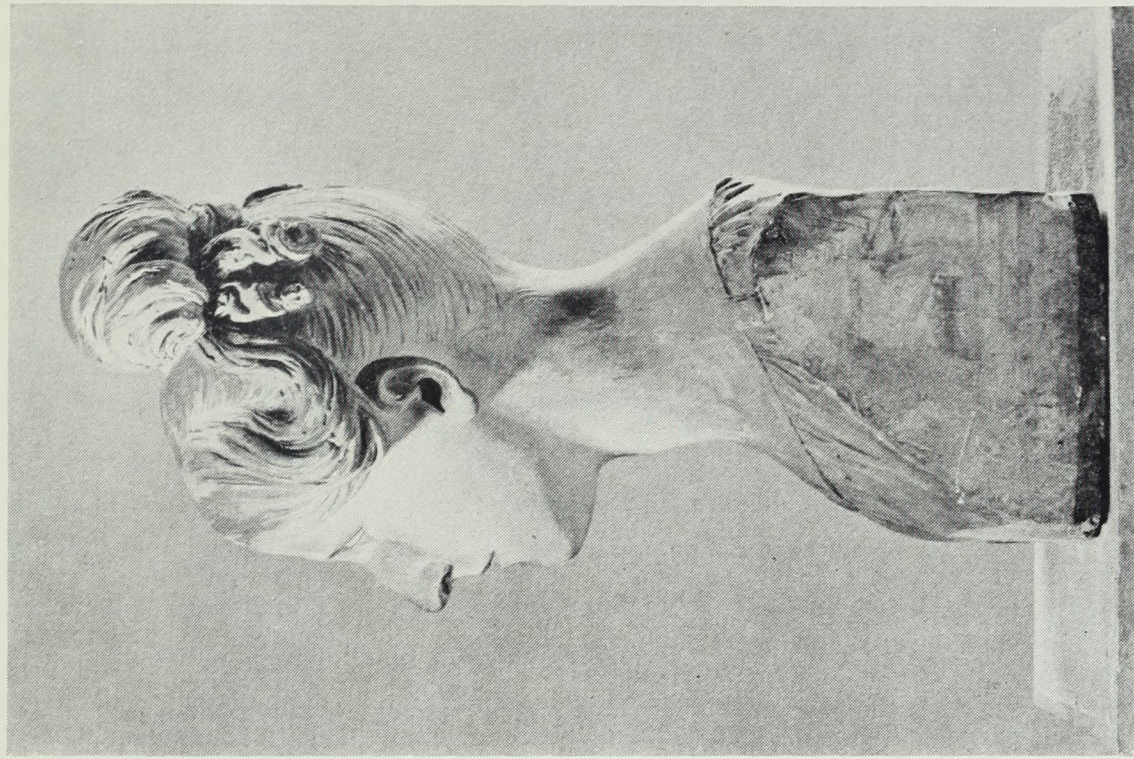
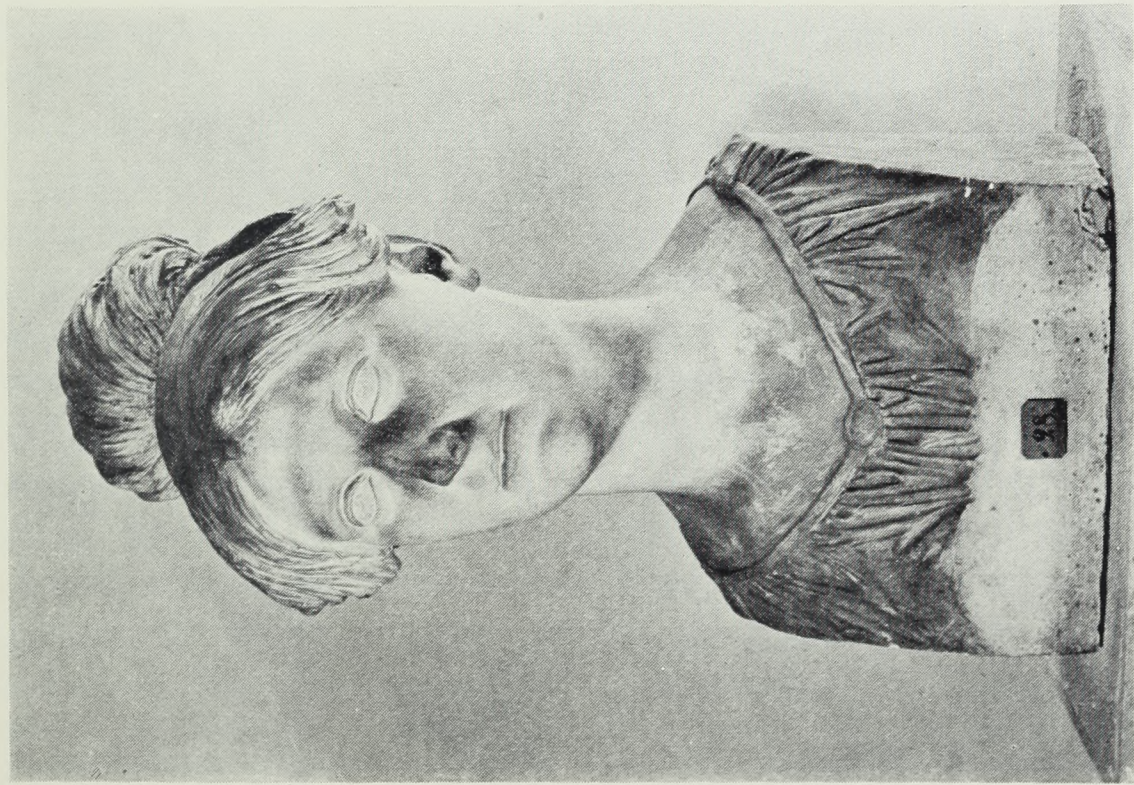
1827-30, der er opført i det kongelige Biblioteks Registrant⁴⁶ med Af-sendernavn Lovisa Thrane (Maria Nazarena della sa. Madonna), men som beklageligt nok er sporløst forsvundet. I alle Tilfælde vides det, at Chr. Winther i Rom omgikkes Koop, der var hans Ungdomsven og som 1830 har malet det bekendte Portræt af ham paa Frederiksborg.⁴⁷ Det i Parentes tilføjede Navn kunde tyde paa, at Lovisa var eller skulde være Nonne.⁴⁸

Historien om Thranes genfundne Buste er lærerig. Den viser, at man aldrig skal afvise Lægmænds Bestemmelser uden nøje at undersøge, om der er noget Grundlag for dem. Det tjener dog Schrøder til Ære, at han straks kunde se, at der var Tale om et godt Kunstværk, og Rybsahm ligesaa, at han erkendte, at Busten var af Thorvaldsen. Men det er jo ikke altid, at det gaar saa godt som her, hvor Hypotesen viste sig at kunne underbygges med Virkelighed, og de spredte Brudstykker af et Mønster lod sig samle til et Hele.

Identifikationen af Thorvaldsens Buste af Improvisatricen Rosa Taddei gaar helt tilbage til 1941, men der har ikke tidligere været Lejlighed til at publicere den. Denne Buste henstod fra gammel Tid i Thorvaldsens Museums Magasin ligesom Thranes Buste, men i Modsætning til hin var den forsynet med Nummer og optaget i L. Müllers Fortegnelse over Gibsafstøbningerne i Thorvaldsens Museum,⁴⁹ hvor den ganske rigtig er betegnet som »Improvisatricen Rosa Taddei«, men uden Angivelse af Kunstnernavn.

Nu viser det sig imidlertid, at Thorvaldsen virkelig har gjort en Portrætbuste af Rosa Taddei. Det fremgaar nemlig af hans Regnskabsbøger,⁵⁰ at et »Ritratto della Poetessa Taddei« var under Udførelse i Marmor i Perioden Juni-August 1826. En nærliggende Tanke var, at Busten i Magasingangen var sendt Thorvaldsen til at arbejde efter, paa samme Maade som han i sin Tid havde lagt Friedrich Tiecks Buste af Auguste Böhmer til Grund for Portrættet til hendes Gravmæle.⁵¹ Men dels var det ikke nødvendigt for Thorvaldsen at skaffe sig andre Kunstneres Portrætter at arbejde efter i Tilfældet Taddei, da Digterinden jo var levende og endog nærværende, som det vil fremgaa af det følgende, dels aabenbarede det, da Busten blev fremdraget af Mørket, at intet i dens Stil og Udførelse modsagde den Tanke, der straks meldte sig, at vi her virkelig havde Thorvaldsens Rosa Taddei-Buste for os.

Gennem Regnskabsbøgerne har vi altsaa en Datering til 1826 af Marmoreksemplaret, hvis Skæbne nu er ubekendt. Fra anden Side ved vi, at Rosa Taddei opholdt sig i Rom i Marts 1826; den 21. i denne Maaned holdt hun der et »poetisk Akademi«,⁵² hvortil hun ogsaa havde

Thorvaldsen : Buste af Improvisatricen Rosa Taddei. Modelleret 1826. Originalmodel. Thorvaldsens Museum.

indbudt Thorvaldsen,⁵³ der lader til at have hørt til hendes Beundrere. I et Brev af 16. April 1827⁵⁴ opfordrer Kobberstikkeren Andrea Acquistapace Thorvaldsen til at støtte et Forslag, der samme Aften vil blive fremsat i Accademia Tiberina⁵⁵ gaaende ud paa, at man skal tildele Rosa Taddei Selskabets Guldmedaille for hendes poetiske Fortjenester. Acquistapace tvivler ikke om Thorvaldsens Interesse for Sagen, da de jo saa ofte sammen har berømmet hendes Talent.

Der er al Grund til at formode, at Rosa Taddei personlig har siddet Model for sin Buste, og dette er formentlig sket netop i Foraaret 1826. Som Begrundelse for denne Bustes Bestemmelse som et Værk af Thorvaldsen kan anføres følgende: Hermeformen er meget brugt af Thorvaldsen ogsaa til Kvindebuster; som Eksempel kan bl. a. nævnes den 1827 modellerede Buste af Fru Karoline von Rehfues.⁵⁶ Kjolen, der bluser over Brystet og er kantet med en glat Belægning i Halsudskæringen, er af en Standardtype, som Thorvaldsen oftere har anvendt, saaledes foruden paa den nys nævnte Rehfuesherme, paa Busterne af Caroline Humboldt,⁵⁷ Elisa v. d. Recke⁵⁸ og flere andre, men Rosa Taddeis Kjole adskiller sig fra de andres ved at være forsynet med et Par smaa Stopper eller Baand, der paa Skuldrene griber ind over Kjolens Kant. Desuden bærer hun en lille Broche foran i Halsudskæringen.

Modelleringen af Haaret røber tydeligt Thorvaldsens Haand. Det er netop Thorvaldsens Maade at dreje et Par Proptrækkerkrøller paa. Men disse smaa Krøller, som hænger ned paa hver Side af den store Haarbukkel, der er dannet af det fra Nakken opstrøgne Haar og taarnet op paa Issen, ser man slet ikke forfra. Der er Busten kun idel Streghed. Forhaaret er skilt i Midten og redt glat ned til hver Side, hvorpaa Enderne er drejet bagud og stukket op under Buklen for atter at komme frem som de omtalte smaa Krøller. Det er en takkelig Frisure, der for Resten ogsaa har været kendt i Danmark. Endnu den gamle Enkegrevinde Henriette Danneskiold-Samsøe er friseret paa samme Maade omend med en lidt lavere Bukkel og uden Krøller paa den Buste, Thorvaldsen modellerede af hende i 1839 paa Gisselfeld.⁵⁹ En rigere Variant af samme Frisure med Sidekrøller bærer Storfystinde Helene af Rusland paa den Buste, Thorvaldsen modellerede af hende i Foraaret 1829.⁶⁰

Ansigtet er regelmæssigt og ganske smukt, men ikke særlig interessant. Der er en vis Fornemhed og Værdighed over det. Man kunde tænke sig, at det var en Dame af italiensk Adel, der havde dette smalle Ansigt og denne Racenæse, saa vidt forskellig er hun fra de Folkets Døtre med runde buttede Hoveder, der var navnlig Malernes foretrukne Modeller i den Tids Rom.

Men Rosa Taddei var heller ikke nogen helt almindelig Italienerinde. Hun var født 1799 i Trient⁶¹ som Datter af en ret bekendt Skuespiller i det komiske Rollefag Francesco — eller som han kaldtes Ciccio — Taddei (1770-1830), der navnlig skal have brilleret i Goldonis Repertoire. Moderen var Skuespillerinde, Broderen Luigi (1802-1866) blev en af sin Tids betydeligste Karakterskuespillere. Ligesom Søsteren var han begavet med flere Talenter; han skrev Vers og maledes. Formodentlig paa Grund af Forældrenes omflakkende Liv blev hun som Barn anbragt i Huset hos sin Onkel, Litteraten Emanuele Taddei i Neapel, som hun siden betragtede som sin egentlige Fødeby. Af Onklen blev hun sat til at studere Klassikerne og Historien; det er sikkert for en stor Del hans Fortjeneste, naar hun siden udfoldede saa blændende en Viden og aldrig synes at have svigtet, selv naar de vanskeligste Emner af Historien og Litteraturen blev hende opgivet. Allerede 17 Aar gammel vandt hun sig et Navn som Tragedienne, men skønt hun blev overordentlig yndet som Skuespillerinde, gik hun efterhaanden mere og mere over til at dyrke Improvisationen, den specielle Kombination af digterisk Frembringen og Optræden, der i Italien kaldes »la poesia estemporanea« i Modsætning til den skrevne Digtning, der betegnes som »la poesia meditata«, og det var i dette Fag, hun opnaaede sin store Berømmelse. Tekniken er den, at Improvisatoren over et af Tilhørerne opgivet Emne paa staaende Fod skal gøre et Digt til Musikledsagelse. Undertiden faar han eller hun ogsaa opgivet Omkvædet, hvilket jo gør Opgaven endnu mere bundet. Ret tidligt trak hun sig tilbage fra offentlig Fremtræden og øvede nu kun sin Kunst i Salonerne eller ved Velgørenhedsforestillinger. Den 8. Februar 1824 optraadte hun ved en Fest hos Fyrst Kaunitz⁶² i Rom, hvor ogsaa Ludwig af Bayern var til Stede. Her opgav Kongen hende selv Temaet »Coriolans Møde med sin Moder uden for Roms Mure«. Ved det »accademia delle poesia estemporanea«, hun holdt i Rom i Marts 1826, hvor Thorvaldsen var indbudt, fik hun opgivet Emnet »I progressi della scultura«,⁶³ som hun gjorde til Udgangspunkt for en varm Hyldest til den danske Mester. Thiele⁶⁴ beretter, hvorledes hun i sin Begejstring var saa uforsigtig at kalde Thorvaldsen »un figlio di dio«, hvorved hun vel blot har ment en Gudesøn og ikke Guds Søn, saaledes som det blev opfattet af flere af de tilstedeværende, der forarget rørte paa sig af samme Grund. Men Digterinden, der straks mærkede Omslaget i Stemningen, havde heldigvis Aandsnærværelse nok til i Fortsættelsen af sin Improvisation at bortvejre den pinlige Misforstaaelse og føre sin Hyldest til Thorvaldsen glansfuldt til Ende.

En ypperlig Beskrivelse af Rosa Taddeis Fremtoning og af Virknin-

gen af hendes Personlighed, mens hun improviserede, har H. P. Holst givet i et lille Prosastykke, der bærer hendes Navn.⁶⁵ Hendes Optræden, der var arrangeret for at skaffe Understøttelse til de faderløse fra Koleratiden, fandt Sted en af de sidste Dage i Fasten paa Teatro Argentina, hvis Tilskuerrum var fyldt til sidste Plads af et veloplagt Publikum, der efter næsten fyrretyve Dages legemlig og aandelig Spægelse hungrede efter en Oplevelse:

»Improvisatricens Fremtræden var fordringsløs og beskeden, og den levende Acclamation, hvormed hun modtoges, besvarede hun med Simpelt og Anstand. Rosa Taddei er, efter Udseendet at dømme, nogle og tredive Aar gammel;⁶⁶ hendes Ansigt er uden Skjønhed, men der er en høi Grad af Ynde udbredt over hendes Personlighed. Figuren er smuk og ungdommelig, men hendes Physionomi har et lidende, næsten sygeligt Udtryk, og Kinderne mangle dette Glædens og Ungdommens »Purpurlys«, som Virgil saa smukt har benævnt det. Hvorledes skulde ogsaa Roserne have holdt sig paa denne vulkanske og glødende Jordbund? Den Ild, som brænder i hendes Bryst, maa for længe siden have dræbt dem.

En hel Mængde Themaer vare allerede tidligere af forskjellige af de Tilstedeværende kastede i en Sølvurne, der sattes hen foran Improvisatricen, som paa en Forhøining tog Plads midt imellem sine Tilhørere. Hun lod Urnen overrække til de nærmeste af disse, og syv forskellige Opgaver uddroges, hvilke hun, eftersom de bleve udtagne, med høi Røst oplæste for de Tilstedeværende. Det første af de oplæste Themaer var »De mamertinske Fængsler«, det nuværende San Pietro in Carcere paa Forum. Saasnart Opgaven var bekjendtgjort, tog hun en lille Nodebog frem og opslog en Melodi, som hun lod række til en Musiker, der paa Pianofortet accompagnerede hendes Improvisation. En almindelig Taushed indtraadte. Der var et Udtryk af Smerte i hendes Miner blandet med den Uro og Spænding, der er saa naturlig hos den, der af sin Sjæls Inderste skal skabe et Kunstværk, uvis endnu om det vil lykkes eller ikke, og for hvem det Hele ikke er en mekanisk Leg, men et Øjeblik af Betydning. Et Øieblik stod Improvisatricen i en eftertænksom Stilling, forinden hun begyndte, men det var ikke dette studerede Minespil, som man saa tidt paa Theatret er vant til at se træde istedenfor virkelig Tænkning. Det var øiensynligt, at hendes Sjæl var fuld af den Opgave, hun skulde løse, og at Blikket fra den forventningsfulde Hob vendte sig indad med Dybde og Alvor. Et Par Minutter varede denne Eftertænkning; derpaa begyndte hun til en

smuk, simpel og udtryksfuld Melodi sin Sang efter sit Recitativ, i det mindste nærmede det sig dertil. Men hvor forbavsedes jeg ikke ved, hvad jeg nu fik at høre! Den strengeste Kritiker maatte her lade sig henrive. Alt, hvad vi fordre af et Digt, tilfredsstilles her paa den simpleste og fordringsløseste Maade. Sproget falder deiligt og melodisk; men det er ikke blot Ord- eller Rimklang, ikke pyntelige Vers uden Indhold og Betydning. Tankegangen er rigtig og smuk, den letvakte Følelse hos Improvisatricen meddeler sig næsten elektrisk; Begeistringen, der stiger under Themaets Behandling, føder de ædleste Billeder, de skønneste Vendinger; Tankerne sprudle kraftigt og friskt fra Aandens evigtrislende Væld; den letforbindende Fantasi ordner dem til et

harmonisk og sammenhængende Hele, og den klare Besindighed lader hende ikke et Øieblik tabe sin Opgave af Sigte, hendes Stemme, der i Begyndelsen forekom mig noget uskjøn og haard, bliver bestandig fyldigere, skjønnere og klangfuldere; med hendes hele Person foregaaer der den forunderligste Metamorfose; de lidende Træk forklares af den Begeistring, der fylder hendes Bryst, Figuren faaer Holdning og Adel, og under Improvisationen farves hendes Kinder og straale hendes Øine. De tusind Gange gjentagne: brava! bravissima! bello! magnifico! der fra alle Sider gjentone, naar et vellykket Billede forskjønner hendes Foredrag, naar en ædel og høi Tanke bevinger hendes Flugt, eller naar blot et vanskeligt Rim, hvorpaa hun truer med at strandes, lykkeligt overvindes, ændser hun ikke; men desto øiensynligere maler Glæden sig i alle hendes Træk, naar hun selv føler sig overrasket af en eller anden lykkelig Vending eller af det Nye og Sublime i Tanken, og i denne Glæde er der efter min Følelse intet Tomt og Forfængeligt; tværtimod den synes mig det skjønneste og naturligste Takoffer til ham, der har skjænket hende denne usædvanlige Gave

Et stormende Bifald, der syntes aldrig at faa Ende, ledsagede denne hendes første Prøve, og om jeg slet ikke havde hørt mere, vilde jeg dog uden Betænkning have erklæret hende for et af de sjeldneste Phænomener. Hun satte sig udmattet ned, Farven forlod igjen hendes Kinder, det begeistrede Blik forsvandt, Udtrykket blev atter lidende som forhen; og som hun nu sad der, ligesom forladt af den Aand, der et Øieblik i Forvejen havde besjælet hende, syntes hun igjen kun en svag og afmægtig Kvinde, der føler, at hun er svag i sig selv alene og kun stærk ved den Genius, der i Begejstringens Øieblik løfter hende iveiret paa sine Vinger«.

Holsts Ord giver os saaledes en meget naturlig Forklaring paa, at Thorvaldsens Buste af Rosa Taddei ikke viser noget meget levende Ansigt. Digterinden er jo her fremstillet i Ro; kun »under Improvisationen farves hendes Kinder og straale hendes Øine«, siger Holst. Denne Besjæling af Ansigtet i Begejstringens Øjeblik har det ikke været Thorvaldsens Sag at fange ind i sit Portræt.

En Del af Rosa Taddeis Improvisationer er bevaret for Eftertiden i Afskrifter,⁶⁷ men hun har iøvrigt ogsaa givet sig af med at *skrive* Digte. Holst meddeler, at hun i Accademia degli Arcadi,⁶⁸ af hvilket hun var Æresmedlem under Navn af Licori Parthenopea, har oplæst sit Digt »Til Fattigdommen« (alla povertà), og hun skal ved Slutningen af sin Karrière have gjort Lykke med »un sermone« (en Tale),

hvori hun latterliggjorde sine samtidige Digterkolleger.⁶⁹ Francesco Regli oplyser, at hun giftede sig med en vis Signor Mazzidolfi, der baade var fremragende bevandret i Litteraturen og i fremmede Sprog, og at hun paa sine ældre Dage delte sin Tid mellem Studier og Undervisning af nogle faa unge Piger af fornem Slægt. Hun døde i Rom 1869.

Alt i alt en interessant Kvindeskikkelse. Ubegribeligt, at det har kunnet gaa i Glemmebogen, at det er Thorvaldsen, der har gjort denne Buste af hende. Thiele har dog vidst, at der eksisterede en saadan, formodentlig netop fra Regnskabsbøgerne; i alle Tilfælde har han nævnt den i et Notat i en af sine smaa grønne Notesbøger, der nu opbevares i Museet, men han har ikke omtalt den i sin Thorvaldsenbiografi. Ejendommeligt nok forekommer netop Rosa Taddeis Buste paa Sonnes Frise uden paa Museet. Den er blandt de Kunstværker af Thorvaldsen, der bæres i Land fra Fregatten Rota ved Thorvaldsens Hjemkomst. Sonne, der vel under sit ti Aar lange Ophold i Rom 1831-41 kan have set og hørt Improvisatricen, har sikkert vidst, at Busten forestillede Rosa Taddei, og formodentlig ogsaa, at den var et Værk af Thorvaldsen. I alle Tilfælde har han nok haft sin Mening med at anbringe netop hende, Italienerinden, der offentligt havde sunget hans Pris, i denne Frise, der i et og alt er en Hyldest til den danske Kunstner.

Thorvaldsens Buste af Rosa Taddei har fortjent at blive draget frem af Glemselen, selv om den ikke hører til hans betydeligste Arbejder. Maaske vil ogsaa Marmoreksemplaret dukke op engang.

Else Kai Sass.

NOTER

1. Jørgen Christian Schröder, f. 1837 paa Fyn, d. i Chicago 1885.
2. Købet maa være sket inden for Tidsrummet 1868-1871, i hvilken Periode J. C. Schröder var bosat i Hamburg. (Ifgl. Meddelelse fra Fru Sophie Wulff).
3. Død 1919.
4. Det var Museumsinspektør, Dr. phil. Haavard Rostrup, der under et Besøg i Thorvaldsens Museum saa Gibsbusten og straks i den genkendte Modellen til Marmorhermen i Aalborg, af hvilken han besad et Fotografi, tilsendt ham af nuværende Rektor i Esbjerg, Magister Thure Hastrup, der dengang i sin Egenskab af Medlem af Bestyrelsen for Aalborg Museum havde forsøgt at faa bestemt denne Buste.
5. Busten figurerer heller ikke i Kataloget over Rybsahms efterladte Samlinger, der blev solgt ved Auktion paa Charlottenborg d. 24. Februar 1919 og i Studenterforeningen d. 27. Januar 1920.
6. L. Müller: Fortegnelse over Gibsafstøbningerne i Thorvaldsens Museum. K. 1850. S. 21, no. 153. Originalen i det kapitolinske Museum i Rom afb. Anton Hekler: Die Bildniskunst der Griechen und Römer. Stuttgart 1912, Tavle 189 a.
7. Johs. V. Jensen og Aage Marcus: Thorvaldsens Portrætbuster. K. 1926 S. 89 f., Tavle 14.

8. J. M. Thiele: Thorvaldsen, II, K. 1852, S. 94.
9. Saaledes ogsaa i Johs. V. Jensen og Aage Marcus: Op. cit. S. 72, 90 og Tavle 15.
10. Bustene af Baron Herman von Schubart og Baronesse Jacobe Elise von Schubart er modelleret paa Montenero ved Livorno 1804. Marmoreksemplarerne i Thorvaldsens Museum afb. i Johs. V. Jensen og Aage Marcus: Op. cit. Tavle 8 og 9.
11. Om Thrane se Weilbachs Kunstnerleksikon. Kbh. 1897, I, S. 491. Iøvrigt takker jeg Redaktør, Magister Povl Engelstoft for værdifulde Oplysninger og Henvisninger.
12. Kunstakademiets Dagbog. 5. 10. 1801, 1. 4. 1802, 28. 6. 1802. Rigsarkivet.
13. Ibidem. 21. 1. 1804.
14. Kunstakademiet. Indkomne Breve. 1807. Rigsarkivet.
15. Trykt i Personalhist. Tidsskrift 11. Række. 5 Bd. Juni 1944, S. 89 (ved Hans Fussing).
16. Thorvaldsens Museums Brevarkiv. Mappe 28, 1807, no. 35. Aftrykt hos Thiele: Op. cit. II, S. 394, Note 8, hvor det fejlagtigt er dateret til Efteraaret 1807.
17. Se Note 10.
18. Busten af Grev Conrad Rantzau-Breitenburg er modelleret i 1805 i Rom. Originalmodellen i Thorvaldsens Museum, afb. Johs. V. Jensen og Aage Marcus: Op. cit. Tavle 11.
19. C. F. Høyer (1775-1855), der opholdt sig i Rom 1806-1811, har ofte ført Thorvaldsens Breve i Pennen.
20. Thorvaldsens Tegninger. Kasse A 23, no. 570, 523.
21. Breve til Baron Schubart fra Georg Zoëga og Frederik Münter ved Øjvind Andreasen. Personalhist. Tidsskrift, 11. Række, 4. Bd. 1. Hæfte, Kbh. 1943, S. 21 f.
22. Født i Rom, formentlig ca. 1790, død ssts. 1848. Rom og Danmark. Red. af Louis Bobé. Bind II, Kbh. 1937, S. 185 f.
23. Kunstakademiet. Indkomne Breve 1807. Rigsarkivet. Tegningerne er forsvundne.
24. Ibidem. Heller ikke Kallebergs Tegninger forefindes.
25. Rigsarkivet.
26. Som Note 23.
27. I Følge Udskrift af Hellig Gejsts Kirkebog, foretaget til Brug for Weilbachs Leksikon.
28. Fremgaar af Fortegnelsen over de Papirer, der forefandtes i Thrane's Bo i Christiansted paa St. Croix. Skifte efter J. L. Thrane i Rigsarkivet. Jeg takker Redaktør, Magister Povl Engelstoft for Henvisning til Skiftet.
29. Chr. Elling: Det klassiske København. Kbh. 1944, S. 104 f.
30. I Følge velvillig Meddelelse fra Professor, Dr. phil. Christian Elling fremgaar det af Konsistoriums Journal, at der er tilgaaet Universitetet et Projekt til en Nybygning af J. L. Thrane i 1810.
31. Som Note 28.
32. Brev fra Fr. Chr. Bech til Rektor Dahl, Godthaab d. 12. Marts 1878, med Oplysninger om Thrane, hentet fra Arkivet paa Tinghuset i Slagelse paa Begæring af Philip Weilbach. I Weilbachs Arkiv, det kgl. Bibliotek. Deponeret i Kunstakademiets Bibliotek.
33. Ibidem. Efter J. L. Thrane's Begæring blev hans Bo taget under Fallitbehandling i Juli 1818, men det blev først afsluttet i August 1822.
34. Kunstakademiets Dagbog. Referat af Møde 11. 10. 1819. Rigsarkivet.
35. Fremgaar af Brev Kbh. d. 16. 2. 1878 fra Sønnen Tømrer Lauritz Laurberg Thrane (1809-81) til Philip Weilbach. Weilbachs Arkiv. Det kgl. Bibliotek. Deponeret i Kunstakademiets Bibliotek.
36. Philip Weilbach skriver i sit Leksikon, at Thrane døde paa Vejen til Vestindien, og Sønnen i det ovenfor citerede Brev (Note 35), at han døde i August 1819 paa St. Croix. Den rette Dato og Dødsstedet fremgaar af Thrane's Skifte i Rigsarkivet (Note 28).
37. Han blev gift med Louise Sophie Olsen (1819-91), der var Kasketsyerske og oprettede den kendte Studenterhueforretning i Klareboderne, der endnu eksisterer, men som, da Ægteparret var barnløst, overgik til en af Fru Thrane oplært Kasketsyerske, hvis Datter nu er Indehaver af Forretningen. (I Følge velvillige Meddelelser fra Redaktør, Magister Povl Engelstoft og Forretningens nuværende Indehaver).

38. Andreas Ludvig Koop var født 1792 i København, død i Rom 1849. Brevet, dateret 18. 9. 1836 i Thorvaldsens Brevarkiv. Mappe 21, 1836 no. 49.
39. B. S. Ingemanns samlede Skrifter. 4. Afdelings 6. Bind. 1. Udg. Romancer, Sange og Eventyrdigte. Kbh. 1864 (Smaadigte 1819-32, S. 90).
40. Fr. Noach: Das Deutschum in Rom, Berlin og Leipzig 1927, II, S. 329.
41. I Thorvaldsens Brevarkiv og i Fonden ad usus publicos, Rigsarkivet. Fra Thorvaldsens Haand foreligger talrige Anbefalingskrivelser for Koop, benyttet ved dennes Ansøgninger til Fonden ad usus publicos. 1824, 25, 26, 27, 30 og 31 har Koop modtaget Understøttelse af Fonden. Henry Glarbo: Oversigt over Kilder til dansk Kunsthist. i Rigsarkiv. Kbh. 1939, S. 51 f.
42. N. C. L. Abrahams: Meddelelser af mit Liv. Kbh. 1876, S. 263 f. Om Koop se ogsaa Rom og Danmark II, passim.
43. I Følge Oplysning fra Fru Sophie Wulff.
44. Endnu da Weilbach i 1878 »identificerede« Thranes Buste, var Miniatureportrættet i Familiens — d. v. s. Sønnens — Eje. Nu er dets Opholdssted ukendt.
45. Se Note 40. Koop har i alle Tilfælde haft flere Børn end Sønnen Frederico (født 1826). I Brev til Thorvaldsen Rom d. 24. 4. 1834 (Thorvaldsens Brevarkiv Mappe 19, 1834, no. 21, taler Koop om, at hans yngste Søn er farligt angrebet af Kopper, og at de andre Børn er i Fare for at blive smittet.
46. Ny kgl. Saml. 4° 2815 (15. 11. 1827, 14. 4. 1820, 7. 12. 1830).
47. Afb. Rom og Danmark II, S. 69. Om Christian Winthers Tilknytning til Koop se iøvrigt Nicolai Bøgh: Christian Winther I, Kbh. 1893, S. 191, II, Kbh. 1900, S. 150.
48. Louise Augusta er formodentlig død ung (eller har hun blot forladt Hjemmet for at gaa i Kloster?), thi i et Brev til Thorvaldsen af 15. 9. 1836 (Thorvaldsens Brevarkiv Mappe 21, 1836, no. 49) skriver Koop, at »den ældste« Camilla Thrane er meget syg af Feber.
49. L. Müller: Fortegnelse over Gibsafstøbningerne i Thorvaldsens Museum. Kbh. 1850, S. 42, no. 28.
50. Regnskab for Aarene 1823-28. Thorvaldsens Museum.
51. Else Kai Sass: Auguste Böhmer-Monumentets Historie. Meddelelser fra Thorvaldsens Museum 1938, S. 113, 115 og 119.
52. Thiele: Op. cit. III, S. 274.
53. I Thieles haandskrevne Fortegnelse over Thorvaldsens Brevarkiv i Thorvaldsens Museum er i Bind II, der omfatter Aarene 1821-30, under 1826 som no. 13 opført følgende Brev: »Rom. 20. Marts fra Rosa Taddei med nogle Adgangsbilletter«. Dette Brev og Adgangsbilletterne er det trods ihærdige Anstrengelser ikke lykkedes at finde. Brevarkivet er senere blevet omordnet; i den nugældende kronologiske Fortegnelse, og i Kartoteket, der begge er ført med Kustode Schumachers Haand, forekommer der ingen Breve fra Rosa Taddei.
54. Thorvaldsens Brevarkiv. Mappe 12, 1827, no. 41.
55. Litterært Selskab i Rom.
56. Afb. Johs. V. Jensen og Aage Marcus: Op. cit. Tavle 63. Omtalt ssts. S. 103.
57. Modelleret 1805. I Marmor paa Slottet Tegel uden for Berlin, afb. L. Bobé: Thorvaldsen i Kærlighedens Aldre. Kbh. 1938, S. 75.
58. Eksemplaret i lille Størrelse. Afb. Else Kai Sass: Op. cit. S. 81 og 83.
59. Afb. Johs. V. Jensen og Aage Marcus: Op. cit. Tavle 75. Baronesse Stampe fortæller i sine Erindringer (udg. af Rigmor Stampe, Kbh. 1912, S. 48), at Thorvaldsen selv ønskede Grevinden fremstillet med denne Frisure. »Jeg skal nok selv frisere hende«, sagde han, da jeg vilde blande mig i Frisuren«
60. Johs. V. Jensen og Aage Marcus: Op. cit. Tavle 65, omtalt ssts. S. 104.
61. Angela Zucconi: Lettere di Italiani a Thorvaldsen I, Særtryk af Studi Germanici, 1942, S. 376 har dette Fødselsaar og -Sted. Om Rosa Taddei og hendes Familie se iøvrigt: Francesco Regli: Dizionario biografico dei piu celebri poeti ed artisti melodrammatici, tragici e comici, maestri etc. etc., que fiorino in Italia dal 1800 al 1860, Torino 1860, S. 516, og Enciclopedia Italiana XXXIII, S. 174.

62. Angela Zucconi: Lodovico innamorato, Rom 1944, S. 82. Formentlig Fyrst Aloys Kaunitz, østrigsk Gesandt i Rom 1817-20. Noach: Op. cit. II, S. 305.
63. Billedhuggerkunstens Fremgang.
64. Thiele: Op. cit. III, S. 274.
65. H. P. Holst: Udvalgte Skrifter II. Ude og Hjemme. Kbh. 1888, S. 168-183. »Improvisatricen Rosa Taddei«.
66. Holst opholdt sig paa Rejse i Italien 1840-42. Rosa Taddei maa da have været i Begyndelsen af Fyrreerne.
67. Allerede i 1824 var der i Neapel udkommet en Samling af Rosa Taddeis »Poesie Estemporance, tra le Pastorelle d'Arcadia Licori Partenopea Raccolte in varie occasioni da Francesco Paladini, Luigi Belisario e Demetrio Christiani.« Et Eksempplar i Det kgl. Bibliotek i København har i Følge den haandskrevne Dedikation tilhørt Friederike Brun.
68. Poetisk Selskab, der har bestaaet i Rom siden Middelalderen.
69. Angela Zucconi: Lettere di Italiani ... S. 376.
70. Se Note 61.

Huset Lavendelstræde 1, Hjørnet af Hestemøllestræde.
Formentlig bygget efter Tegning af Arkitekt J. L. Thrane.